

записка до проекту закону України від 15 лип. 2016 р. № 4010а // Ліга : Закон. – 1 файл. – GH33E68A.LHT. – Назва з екрана.

3. Ковальов А. Резолюція громадських слухань з питань розгляду пропозицій Уряду щодо запровадження в Україні обігу земель сільськогосподарського призначення [Електронний ресурс] /А.Ковальов / Офіційний сайт Асамблеї громадських організацій місцевого та середнього бізнесу України. – Режим доступу: http://www.seredniy-klas.org/news/anatolij_kovalov_gromadski_slukhannja_shho_do_obigu_zemel/2017-06-02-280. – Назва з екрана.

4. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют.2014 р. № 5 // Закон і бізнес. – 2014. – № 9.

Галагура Є. Л. – ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ *Науковий керівник:* кандидат економічних наук, доцент, т.в.о. завідувача кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ *Маковоз О. С.*

МЕТОДИ ОЦІНКИ ОБСЯГІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах господарювання загострюються проблеми протидії проявам тіньової економіки. Тіньова економіка – це економічні процеси (виробництво, розподіл, обмін та споживання товарів і послуг), які їх учасники приховують від державного та суспільного контролю, а також не фіксують в повному обсязі в офіційній статистиці [1, с. 26]. У 2016 р. в Україні спостерігалось поліпшення бізнес-клімату внаслідок дотримання політики дерегуляції та оптимізації функціонування державного сектору економіки з метою підвищення його ефективності. Відповідно до рейтингу Doing Business-2017 Україна посіла 80 місце серед 190 країн. У рейтингу Doing Business-2016, який було уточнено

відповідно до оновленої методології, Україна отримала 81 місце серед 189 країн. Варто зазначити, що процес детінізації стримують досі нерозв'язані проблеми, які негативно позначаються на показниках розвитку економіки країни загалом. Поширення в Україні тіньової економіки, а також обсяги продукції та фінансових ресурсів, які залучені до цієї сфери, є суттєвою перешкодою для забезпечення сталого розвитку економіки. Важливо періодично оцінювати рівень тіньової економіки на підприємствах, що надасть можливість сформувати об'єктивне уявлення про реальні масштаби економічної діяльності. Упродовж січня-вересня 2016 р. на майже 1600 підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності було виявлено порушення, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму понад 2,1 млрд грн, з них під час використання державних ресурсів – майже 1,7 млрд грн, комунальних ресурсів – 448,4 млн грн [2, с. 21]. Дослідженню проявів тіньової економіки присвячує свою увагу В. Базилевич, О. Барановський, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, П. Єщенко, Я. Жаліло, В. Мандибура, В. Попович, О. Турчинов, А. Чухно, А. Лісовий, С. Кирпа та ін. Попри значну кількість наукових праць з цієї проблеми, питання розробки методики оцінки рівня тіньової економіки на підприємстві досі є актуальними. Аналіз наявних досліджень підтвердив, що методи оцінювання рівня тіньової економіки на підприємстві можна розподілити на дві групи [1, 3].

Перша група методів – це прямі методи оцінювання рівня тіньової економіки. Прямі методи засновані на інформації про незадекларований дохід. Виокремлюють три основні види прямих методів:

- 1) метод анкетного опитування;
- 2) метод, що базується на невідповідності між величиною доходів, наданих фірмами і домогосподарствами в органи Державної фіскальної служби, і вибірковими перевірками отриманих доходів контролюючими органами;
- 3) метод експертних оцінок, що полягає в залученні до оцінки розмірів тіньової економіки експертів-практиків, які

оцінюють її рівень на підставі власного досвіду, який вони отримують, займаючись господарською діяльністю.

Другу групу становлять непрямі методи оцінювання тіньової економіки. Вони спрямовані на визначення розмірів тіньової економіки за допомогою оцінювання слідів в офіційній статистиці. Виділяють п'ять основних непрямих методів оцінювання тіньової економіки:

1) метод розбіжностей, що полягає у визначенні невідповідності між оцінками методами потоку доходів і потоку видатків;

2) метод щодо показника зайнятості, що відображає невідповідність між офіційною величиною зайнятості та фактичною зайнятістю;

3) метод угод (трансакцій) або операційний метод, відповідно до яких висувають припущення про співвідношення між обсягом операційного і офіційного доходу. Про ріст масштабів тіньової економіки свідчить збільшення цього співвідношення;

4) монетарні методи полягають в припущенні про те, що під час укладання угод у тіньовій економіці віддають перевагу готівці для уникнення надмірної уваги з боку органів Державної фіскальної служби;

5) метод фізичного внеску (споживання електроенергії) заснований на тому, що електроенергію не можна мати про запас, тому значне перевищення темпів спаду реального доходу над темпами спаду споживання електрики свідчить про тіньове споживання електроенергії. До того ж, показник споживання електроенергії є показником, який можна точно виміряти.

Міністерство економічного розвитку та торгівлі України щороку розраховує інтегральний показник частки тіньового сектору в національній економіці. Зазначений показник розраховують різними методами, враховуючи розбіжності між доходами та витратами населення, динамікою готівки в обігу та обсягами виробництва, використанням електроенергії та обсягами виробництва, а також динамікою цін факторів виробництва, готової продукції та рентабельністю виробництва [3, с. 45].

Чітко визначити рівень та масштаби тінізації економічної системи нині неможливо, оскільки відсутні загально визнані методи оцінки тіньової економіки. Однак наявні методи та методики свідчать, що загалом у світі зберігається тенденція до зростання загального рівня тіньової економіки та відповідно втрат офіційних доходів країн. Здійснений аналіз основних методів вимірювання масштабів тіньової економіки дає змогу говорити про те, що вказані методи забезпечують кількісне оцінювання рівня тіньової економіки. Варто зазначити, що кожний із розглянутих методів має переваги і недоліки, тобто жоден із них не є універсальним. Лише застосування комплексу методів дасть змогу вірно оцінити рівня тіньової економіки. Це забезпечить можливість розробити дієві заходи на підприємстві щодо нейтралізації тіньових процесів. Нині важливо забезпечити стабільні сприятливі умови для розвитку бізнесу саме у легальній економіці. Тобто необхідно створити для бізнесу таке інституційне середовище, для якого тіньова економіка була б неефективною. Стратегічною метою держави під час подолання тіньової економіки має полягати у вдосконаленні методів і використанні загальних форм оцінки тіньової економіки, а також у впровадженні відповідних законодавчих норм регулювання національної економіки.

Список використаних джерел

1. Зуєва Л. С. Подолання тіньової економіки – нагальна проблема суспільства України / Л. С. Зуєва, О.І. Драган // Економіка. Фінанси. – Київ : Право. – 2004. – № 7. – С. 26–30.
2. Тенденції тіньової економіки в Україні у січні-вересні 2016 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>. – Назва з екрана.
3. Гетало А. Ф. Аналіз тенденцій тінізації економіки України за період 2010–2016 років / А. Ф. Гетало, В. М. Вишняков // Інфраструктура ринку. – 2016. – Вип. 2. – С. 44–48.